

ክቡራትን ክቡራንን፡አብ ዝሓለፈ ግዜ “ዘተ ቋንቋ ትግርኛ፣መሳልል ዕቤት'ዩ።”፡አብ ዝብል ርእሲ፡ዝተፈላለዩ ሓሳባት ተወናጩ። ኢዮም።እንሆ ድማ ሳልሳይ ክፋሉ ሒዘልኩም ቐሪብ ኣለኩ።አብ ምዕባይን ምጉልዕላዕን ሓደ ቋንቋ፡ከምቲ ማንም ዝፈልጠን ከቶ ዘይስሕቶን ጥጡሕ ግደ ማዕከናት ዜና ዘይናግቕ ኢዮ።እንተኩስ ኣብ ገለ-ገለ ማዕከናት እንተዘይኩ፡አብዝሓ ኣተኸሮ ኣይህባኡን ኢዮን።ንባዕለን ኣብ ባዕለንን ኣብ ቋንቋን ኣጠቓቕሞኡን፡ሰፊሕ ሕጽረታትን ግድፈታትን ከምዘለወን ይፍለጥ ኢዮ።እዚ ከምዚ ከሎ፡ገለ ማዕከናት ዜና ዘለወን ድኽመታት ኣብ ግምት ኣእትዮን፡አባላተን ከሰልጥና ትዕዘብ ኢካ።ግድን ድማ ኣብ ምዕባይ ቋንቋን ባህልን ስልጠናምሃብን ምውሳድን፡ኢሂን ምሂን ኩነ ስሩዕ ዘተን ምይይጥን ምግባር ወሳንን ቐላስን ምጂኑ ርእስ ርጉጽ ኢዮ።እቲ ምርምርን መጽናዕትን ከም ዘለዎ ከዕይኑ ማለት ኢዮ።ነዚ'ውን ሓደን ኸልተን እናበልና ምዝታይና ኩነ ምጽሕሓፍና ሓጋዚ ተራ ይገብር ኢዮ ዝብል እምንቶ ኣብ ቦትኡ ኢዮ።

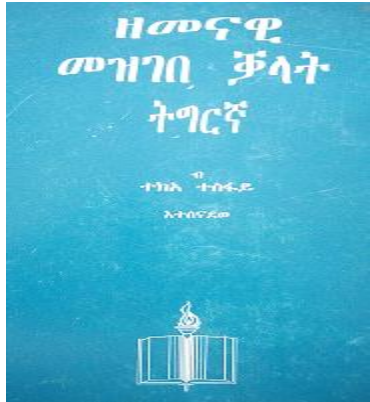
አብ ምዕባይ ቋንቋ ትግርኛ፡ብዙሓት ወልቐሰባት ልዑል እጃም ገቢሮም ኢዮም፡ገና'ውን ኣብ ምግባር ይርከቡ ኣለዉ ኢዮም።ከምቲ ኣብ ዝሓለፈ ኸፋል ገሊጻም ብዳህሳስ ተዘርዚሮም ዘሎ ድማ፡ደቂ ወጻኢ ኣብ ቋንቋን ባህልን ምርምርን መጽናዕትን ወግሐ ጸንሐ ገቢሮም ኣለዉ።እናገብሩ'ውን ኢዮም።ሓደ ካብ'ዚአም ኣብ መስርሕ መፅናዕቲ ዝርከቡ ያሮዝላቭ ዝበሃል ኢዮ።ንሱ፡ ኣብ ድምጺ ኣመሪካ ሓደ እዋን ቐለ መጠይቕ ገቢሩ ኔሩ ኢዮ።ኣብቲ ዝገበሮ ቃለ መጠይቕ ከም መእተዊ ኣብ መርበብ ሓበሬታ እቲ ትካል ከምዚ ዝብል ጽሑፍ ሰፊሩ ኣሎ።

“ያሮስላቭ ወይ ድማ ያፊድ ይበሃል። ካብ 2003 ኣትሒዙ ኣብ ኢትዮጵያን ኤርትራን ቋንቋ ትግርኛ ተማሂሩ። ብድሕሪኡ ኣብ ስነ ፅሕፈት ትግርኛ ዘለዉ ኣጠቓቕማ ቃላት የፅንዕሎ። ኣብዚ መዳይ መጽናዕቲ ንምክያድ ኣብ ጥንታውን ዘመናውን ኣጠቓቕማ ቃላት ትግርኛ ዘሎ ፍልጻይ ኣነፂሩ የውፅእሎ። ኣብ ገሊጻም ናይ ባዕሉ ርእሶ እውን ይህቡ።

ያፊድ ኣብቶም ዘገድ ዝፍለጡ ኣስታት ኣርባዕተ ላዛታት ትግርኛ እውን ናብቲ ከባብታት ብምኽድ የፅንዕሎ። ብመዳይ ምዕባል ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ኤርትራ ብርክት ዝበሉ መፅሓፍቲ ይሕተሙ ኣለዉ። ኣብ ክልል ትግራይ ናይ ኣምሓርኛ ፅዕንቶ ስለዘለዎ ውሱን ለውጢ እዩ ዘርእይ ዘሎ ይብል።ብዋናነት ኣብ ስነ ጽሕፈት ትግርኛ ኣድሂቡ ዘካይዱ ዘሎ መፅናዕቲ ምስ ፈፀመ ብለቃውንቲ ቋንቋ ትግርኛ ከምዘገምግምን ብድሕሪኡ ድማ ናብ ህዝቢ ከምዘቐርብን ገሊፁ'ሎ።”

መንእሰይ ተመራማሪ ቋንቋ ዝኩነ ያሮስላቭ ሂብዎ ዘሎ ሓሳብ ምስ እንዕዘብ፡አብ መዳይ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ዝተፈላለዩ ላዛታት ወይ ሜላ ኣዘራርባ ብምህላዎም ናብትን-ናብትን እናበለ ኣብ መስርሕ ዕቲብ መጽናዕቲ ከምዘሎ ሓብሬትኡ የነጽር ኢዮ።ብሰሪ ዘሎ ኩነታት፡ ኣብ ኤርትራ ጸኒሑ ናብ ሩሲያ ዓዱ ከይዱ ናብ ኢትዮጵያ ተመሊሱ ከም ዘጽንዕ፡እቲ መጽናዕቲ ኣብ ዝተወሰነ መልካዓ ምድራዊ ዝርከቡ ሕዝብታት ዝግበር ይኹን እምበር ነቲ ኩለልን ድካምን ባዲሁ ኣብ ምርምሩ ተጻሚዱ ኣሎ ኢዮ።ያሮስላቭ ኣብ መወኸሲ ጽሑፋት ሕጽረት ከምዘሎ፡ብፍላይ ድማ ኣብ ትግራይ እዚ ዝበሃል መወኸሲ ጽሑፋት ከረከብ ዘይምኽኣሉ ደጋጊሙ ይገልጽ ኢዮ።

ብተወሳኺ፡ ኣብ ትግራይ ዘሎ ትግርኛ፡ጽዕንቶ ኣምሓርኛ ስለዘለዎ ዝተወሰነ ለውጢ የርእይ ምህላዉ ካብ መጽናዕታዊ ትዕዘብቱ ተሞርኺሱ ሓሳቡ ገሊጹ ኢዮ።ብርግጽ፡ኣብ ትግራይ፡መጠነ ገዚፍ ጽዕንቶ ኣምሓርኛ ከም ዘሎ ብዙሓት ጸሓፍቲ፡ጋዜጠኛታትን ተመራመርትን ገሊጾም ኢዮም።ኣብተን ዘለዎ ማዕኸናት ዜና ይኩን ኣብያተ ትምህርቲ እዚ ጽዕንቶ ኣምሓርኛ ሓያል ምጂኑ ብቐሊሉ ተስተውዕሎ ነገር ኢዮ።

ያሮስላቭ፡አብ መዳይ ቋንቋ ኣድሂቦ ዝተወሰኑ መዓልታት ከዋግዶን ግዜ ከነሕልፍን ኪኢልና ኔርና ኢና።ንሎሚ እቲ ኣብ ድምጺ ኣመሪካ ዝሃቦ ሓሳብ ከተኸር ኢዮ።ካልእ ግዜ ምስኡ ኣብ ቋንቋ ኣድሂብና ዘዋጋዕናዮ ብሰፊሑ ክገልጽ ተስፋ እገብር።ስለዚ፡ካብ ትዕዘብትን መጽናዕትን ያሮስላቭ ሓፈሻዊ ስእሎ ህልዉ ኩነታት ቋንቋ ትግርኛ ከትሕዝ ባብ የርሕዉ ኢዮ።ንሎሚ ያሮስላቭ ምልዓል እኩል ኢዮ።

መዝገብ ቃላት፡ ኣብ ምምዕባልን ዕቤትን ቋንቋ ደርማስ ኣስተዋፅኦ ከም ዝገበር ርእስ ርጉፅ ኢዮ።ከም ዝፍለጥ፡ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ኣድሂብን፡ካብ ዝተዳለዎ መዝገብ ቃላት፡እተን ዝበዝሐ ኣብ ኤርትራ ዝተሓትማ ኢዮን።ኣዚዮን ምዕቡላትን ሰፋሕትን ኢዮ ብትሕዝቱኣን ኩነ ብኣቕራርብኣን።ኣብ ሕዝቢ ተኩስ ሰፊሕ ተቐባልነትን ኣገልግሎትን ሂብን ኢዮን።ገና ጥቕሚ ይህባ'ውን ኣለዎ ኢዮን።እዚ ተገልገልተን ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት ኣብ ማዕከናት ዜናን ኣብ ማሕበራዊ መራኽቦታት ገሊጾም ኢዮም።

እተን ኣብ ኢትዮጵያ ዝተሓትማ ክልተ መዝገብ ቃላት ድማ ብዙሕ ዝርግሐን ጥቕምን ክህባ ኣይትዕዘብ ኢካ። ሓደውን እታ ሓንትን ጽብቕትን ብማእከል ቋንቋታት ኢትዮጵያ ዝተሓትመት፡-ብመምህር ኣስረሰ ተሰማን መምህር ገብረኪዳን ደስታ ከም ዝተኣረመት ትሕብር መጽሓፍ ኣዚያ መሳጢትን ገላጺትን ኢያ። እንተኮነ፡ ኣብ ዕዳጋ ካብ ትጠፍኦ ሃመታት ኣቋጺራ ኢያ። እተን ዝነበራ'ውን ኣዚያን ሓደት ምንባረን ሰብ ኣብያተ መጽሓፍትን ኣብያተ ሕትመትን ይሕብሩካ ኢዮም።

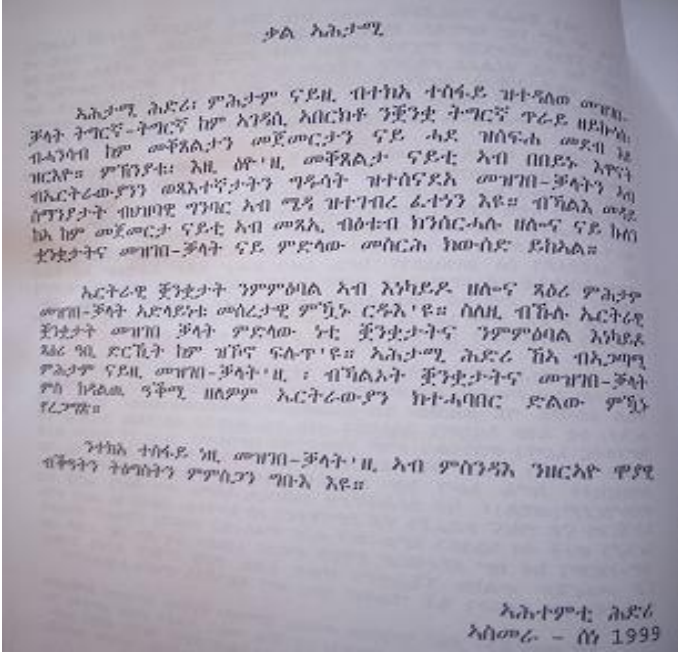
እዛ መዝገብ ቃላት ትግርኛ ብትግርኛ እዚኣ፡ካብ ትሕተም 20 ዓመት ዳርጋ ኣቐጺራ ኣላ። ብድሕሪኡ ክትሕተምን ክትዘርጋትን ዘይምግባሩ፡ ኣብ ዕቤት ቋንቋ ትግርኛ ሃሲያ ከም ዝገበረትን ከም ትገብርን ከም ቕሉዕ ደብዳቤ፡ቕሉዕ ናይ ኣደባብይ ምስጢር ኢዮ።

እታ ብደ/ር ካሣ ገብረሕይወትን ብደ/ር ኣማኑኤል ጋንኪን ዝተዳልወት መዝገብ ቃላት፡-ብዙሕ ዕምቆት ዘለዎ ኩይና ኣይትረክባን ኢካ። ጸዕርን ግዜን ኩነ ጉልበትን ከምዝፈሰሰ ርዱእ ኢዮ። ግና ብመንጽር እተን ዘለዎ መዝገብ ቃላት ዕቲብን ሰፊሕን ኣገልግሎት ይትረፍ ክትህብ ማራኺ ኣቀራርባን ዕምቆትን ኣለዎ ዘብል ኣይትረክበላን ኢካ። ግን ከኣ እስከ ተጠቐምታ ወይ'ውን ኣዳለውታ፡ እንታይ ይብሉ ምስማዕ ይሓይሽ እብል። ከም ርእይቶን ሃሳብን ብዙሓት ግን እታ ዝበለጸገት መዝገብ ቃላት እታ ብኣቶ ተከኣ ተስፋይ ዝተዳለወት ቐዳመይትን ቐድሚ ኹሉን ኩይና ትረኽባ ኢካ።

እታ ብመሪጫታ ግርማጽዮን መብራህቱ፡ኣብ 1976 ዓ.ም.ሓ ዝተዳለወት መዝገብ ቃላት ትግርኛ ብትግርኛ ተኩነ ኣብ ግዜኣ እታ ዝበለጸገት መዝገብ ቃላት ኢያ ኔራ። ብመንጽር ዝወጸቶ መቐን ግዜን ብወልቕም ብዝገበርዎ ጸዕርን ኣብ ግምእ ኣእቲካ፡ዝሕብንን ዘኩርዕን ዕምም ከም ዝዓመሙ ብቐሊሉ ዝስወጠካ ኢዮ። እታ ብደ/ር ኪዳነማሪያም ኣብ 2008 ዓ.ም.ፈ ናብ ሕዝቢ ዝተዘርገሐት መዝገብ ቃላት እዉን ናይ ባዕላ እዉንታዊ ጎንታት ተሃለዎ እኳ ግን ምስተን ካልኣት ክትወዳደር ከላ ብዙሕ ዝተርፉ ኢዮ። ብዝኸነ ኣብ ዕቤት ቋንቋ ትግርኛ፡ምድላው መዝገብ ቃላት ዕዙዝ ግደን ኣበርኽቶን ከምዘለዎ፡ካብ ማንም ዝኸወል ኣይኩነን ኢዮ።

እቶም ኩሎም ኣብ ምድላው ጽፋፍን ኣድካምን ስርሓውቲ፡ምድላው መዝገብ ቃላት ዝተሳተፉን ብድካም ዝለፍዑን ክብርን ምስጋናን ይግብኡም ኢዮ። ኣቶ ሃብተ ዘርኣ ተኩነ ነታ ብተከኣ ተስፋይ ዝተዛዘመት መዝገብ ቃላት እጃምም ዘይነዓቕ ግደ ኢዮ። እሞ ክነኣዱን ክምስገኑን ዘለዎም ኢዮም። እቶም ኣብ መስርሕ ምሕታም ዘለዉ ኣዳልውቲ መዝገብ ቃላት ተኩነ ምስጋና ኩነ ኣጅኹም ምባል ይግብኡም ኢዮ። ኣሳልጦ ክህበም ድማ እምነይ። ካልእ ግዜ ብዛዕባ መዝገብ ቃላትን ኣዳለውቲን ጽሑፍ ከዳሉ ተስፋ እገብር።

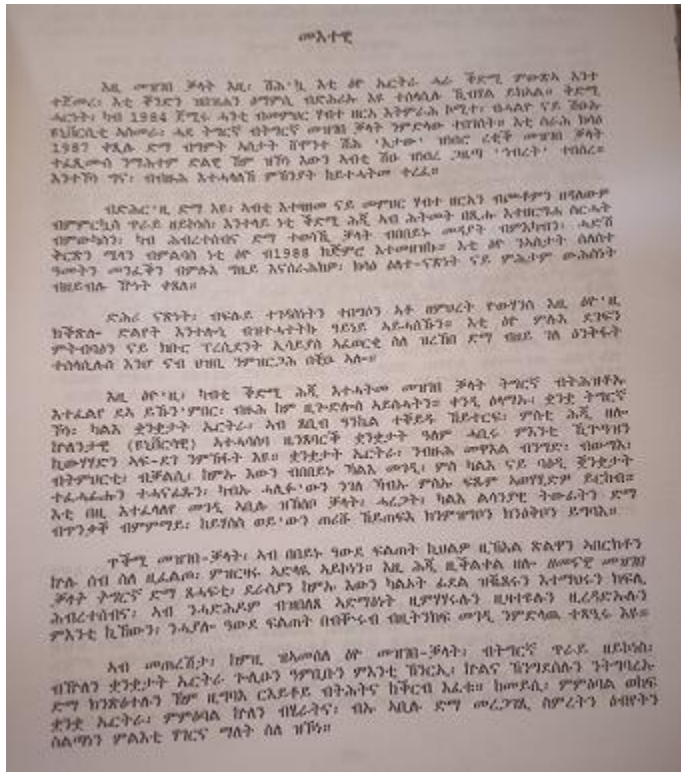
ኸቡራት ኣንብብቲ፡ኣብ መዝገብ ቃላት ትግርኛ ብትግርኛ ኣቶ ተከኣ ተስፋይ፡-ብዛዕባ ቋንቋ ትርጉምን መዝገብ ቃላትን ኣዛሚዱ፡ካብ ዝሰፈረ 'ቃላ ኣሕታሚ' ኩነ መእተውን ናባኩም ክብሎ ኢዮ። ኣጋጣሚ ካብተን ዘለዎ መዝገብ ቃላት ንግንዛቤ ኣንብብቲ ብዝብል ካብኣ ወሲዶ ክቐርበልኩም እፈቱ።

ብዙሓት ሰባት፡ቋንቋ ትግርኛን ኣምሓርኛን ምውድዳር ካብ ዜዘውትሩ ግዜ ኣይቐለለን ኢዮ። እቶም 'ቋንቋ ትግርኛ ሃብታም ቋንቋ ኢዮ። እሞ ምስ ቋንቋ ኣምሓርኛ ፈጸሙ ኣይወዳደርን ኢዮ' ዝብሉ ኣለዉ ኢዮም። ገለ ነጥብታት መወዳደሪ የቐርቡ ኢዮም። ኣብ ቋንቋታት ናይ ባዕሉ መነጻጸርን መወዳደርን ከም ዘሎ ፍሉጥ ኢዮ። ካብቶም ክትዓት ገሊኦም ቋንቋ ኣምሓርኛ ንኣም ኩነ ሓትነ ብሓደ ኢዮ ዝጽውዖም ይብሉ ኢዮም። ብተወሳኺ፡ ንስኽን፡ ንሰን፡ ንሶምን፡ ንስኹም ወዘተ ከም ትግርኛ ፈልዮ ኣየቐመጥ ኢዮ ይብሉ። እማኖም ኢዮም ድማ ግን ኣምሓርኛ ዘለዎ ብልጫታት ክዝንግዕዎ ትዕዘብ ኢካ። ኣብነት፡ኣብ ኣምሓርኛ ካብ ኣቦ፡ኣባሓ፡እባሓ፡እባሓ፡ወዘተ ነናይ ባዕሉ ፍሉይ መጻውዒ ከም ዘለዎ ዝከራኩሩ ድማ እዝን ካልእ ይጠቐሱ ኢዮም።

ካልእ ቋንቋ እንግሊዝ ኣዚዩ ሃብታም ቋንቋ ኢዩ።ግን ንሰን፡ንሰኽን ኩነ ንሶም፡ንሰኩም ወዘተ ከም ኣምሓርኛ ተመሳሳሊ ባህሪ ኣለዎ ኢዩ።ከምዚታት ገቢርካ ምንጽጻር ንባዕሉ ኣብ መድረኽ ዘተ ኣኣትዩ፡ንዕቤቱን ኣፍልጦን ሓጋዚ ተራ ኣለዉ ኢዩ ዝብል እምንቶ ኣለኒ።

ቋንቋ እንግሊዝ ኣዚዩ ምዕቡል ቋንቋ ምዃኑ ይእመን፡ይፍለጥ ኢዩ።ታሪኽ መዝገብ ቃላት እንግሊዝ ኣብ 18 ክፍለዘመን ምዃኑ ሰነዳት ይሕብሩ ኢዮም።እታ ብሳሙኤል ጆንሶን ኣብ 15 ሚያዝያ 1755 ዓ.ም.ፈ ዝተዳለወት ኣዚያ ጸላዊት መዝገብ ቃላት ምዃና ይንገር ኢዩ።እዚ መልዓሊና ገለ ስእሊ ብዛዕባ መዝገብ ቃላት ንምሓዝን ምስ ትግርኛን ኣምሓርኛ ንምንጽጻር ይጠቕመና ብዘብል ኢዩ።

ቋንቋ ግእዝ ንእኒ ቋንቋ ጉራጌ፡ትግርኛ፡ኣምሓርኛ፡ትግራይ፡ኣርጎብኛ ዝወለደ ምዃኑ ብዘተሓት ምሁራት ይኣምኑ ኢዮም።ከምቲ ልዕል ኢልና ክንገልጽ ዝፈተና ቋንቋ ትግርኛን ኣምሓርኛን ምውድዳርን ምንጽጻርን ኣብዚ ርብዒ ዘመን ዳርጋ ልሙድ ካብ ኩነ ነቲ ኣብ መዝገብ ቃላት ዝተዓመመ ምፍላጡ ግርም ኢዩ።ነቲ ኣብ ኣምሓርኛ ዝተገብረ ስርሓውቲ ብዳህሳስ ምስ እንርእይ ከምዚ ይመስል ኢዩ።

- መዝገብ ቃላት፡
- #ኣምሓርኛን ላቲንን ኣብ 1890 ዓ.ም
- #ኣምሓርኛን እንግሊዝን ኣብ 1833 ዓ.ም
- #እንግሊዝ ኡርዱ ኣምሓርኛ ኣብ 1859 ዓ.ም
- #ኣምሓርኛ ፈረንሳይኛ ኣብ 1902 ዓ.ም
- #ግእዝ ኣምሓርኛ ኩነ ኣምሓርኛ ብኣምሓርኛ ኣብ 1948 ዓ.ም
- #እንግሊዝኛ ኣምሓርኛ ኣብ 1972 ዓ.ም
- #መዝገብ ቃላት ማርኪዝም ሌኒንዝም ኣብ 1978 ዓ.ም
- #ኣምሓርኛ ኦርምኛ ቕድሚ 1850 ዓ.ም ከም ዝተዳለወ ይንገር ኢዩ።

ከም ዝተዳለወ ዝተፈላለዩ ጽሑፋት ይገልጹ ኢዮም።ካብዚ ምስ ትግርኛ ክወዳደር ወይ ክነጻጸር ከሎ፡ኣየናይ ኢዩ ቐዳምነት ዝረከበ፡ ኣየናይ ቋንቋ ተስራሖት ትብሉ፡ መዝገብ ቃላት ትግርኛ፡ ኣብ 20 ክፍለዘመን ክዳለው ከም ዝጀመረ ሰነዳት ይህብሩ ኢዮም።ካልእ ኔሩ ትብሉ ሃዩ ጽወዩና ክብል እፈቱ።

ኸቡራት ኣንብብቲ፡ኣብ መወዳእታ እስከ ቐድሚ 10 ዓመት፡ ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ክልል ትግራይ ኣብ ዝተገብረ ሓደ ዋዕላ መፅናዕታት ቋንቋታት ትግራይ፡ብዛዕባ ኣብቲ ግዜ እቲ ዝነበረ ገምጋም ቋንቋ ትግርኛ፡ኣድሂቡ ካብ ዘሰፈሩ ቆንጫብና ምስ እንወስድ ነዚ ይመስል ኢዩ።

ኣብዚ ሎሚ እዋን ማለት ኣብ 2010 ዓ.ም.ሓ ዓመት፡ ቋንቋ ትግርኛ ከመይ ይህሉ፡ ኣብ ምንታይ ብርኪ ይህሉ ትብሉ፡ ማዕከናት ዜና ብርኪተን ኣለዎ ኢዮን።ኣብ ፊደሎ ብፍላይ ዕዙዝ ኢዩ።ኣብ ቲቪ እታ ሓንቲ ከም ሓሙስን ጥብቆ ኢትቪ ዝነበረትን፡ንበይና ሓዳር ፈሊያስ ብርክት ዝበሉ ፈነወ ሰዓታት ወኒና ትረከብ ኣላ ኢዩ።

ኣብ ላዕለዎት ትካላት ትምህርቲ፡ማለት ኣብተን ዘለዎ 3 ዩኒቨርሲታት ቋንቋ ትግርኛ፡ ኣብ መስርሕ ምምሃር ምስትምሃር ተዋፊረን ከምዘለዎ ይፍለጥ ኢዩ።ኣበርክቶ ከም ዘለወን ኣይትስሕቶን ኢካ።ኣድማዕነቱን ወርጽውነቱን ማዕረ ክንደይ ኢዩ።ብመጽናዕትን ምርምርን እንተዝቐርብ ማሕረ ኔሩ።ኣብ ኣዲድ ኣበባ ዩኒቨርሲቲ'ውን ትግርኛ ከም ዓውዲ ትምህርቲ ከምዘወሃብ እፍለጥ ኢዩ።

ኣብ መዳይ ጋዜጣን መጽሔትን እዚ ዝበሃል ክትብሉ ኣይትኸእል ኢካ።እዚ ማለት እተን ዘለዎ ክልተ ጋዜጣታት ናብ ሕዝቢ ዘለወን ተበጻሕነትን ተነባብነትን ባይታ ዝወረደ ምዃኑ ምስክርነት ክትረኽቡ ኣይትጽገምን ኢካ።እዚ ዝበሃል ጽልዎ ይገብራ ኢዩን ክትብል ዝእግም ኢዩ ዝመስል፡ግና መጽናዕቲ ብቐርዑይ መገዲ ተዘግበር፡ነቲ ዘለውኦ ባይታን ተነባብነት ንጹር ስእሊ ኣብ ምሃብ

ዕዙዝ ግደ ምገብረ ኔሩ ዝብል ሰረተ እምነት ኢዩ። ኣንብብዎ፣ ይነብብ ወይ ግዝእዎ እናበልካ ብዝወሃብ መምርሒ ወይ ትእዛዝ ከ፡ኣየናይ ጋዜጣ ኣብ ዓለም ዓንቢቡን ማዕቢሉን ይኸውን። ኣንባቢ፡ ባዕሉ ባህ ኢልዎን ብናጻ ዊንትኡን ከንብብ ከሎ ኢዩ። እቲ ዘየማትእ ለውጢ።

ብዝከነ ኣብቲ ዝነበረ ኩነታት ድሕረ-ባይታኣን ይኩን ኣብ ግብረ መልሲ ገለ-ገለ ሰባት ወሲድካን ክትብሎ ትኸእል ኣይሰኣንን ኢዩ። ኣብ ትሕዝቶኣን ብዙሕ ለውጢ ይህልወን ኢዩ ምባል ዝኸብድ እኳ ተኸነ ኣብ ትርኢተን ንድፈን ካብ ግዜ ናብ ግዜ ከምዝተለወጠን ካብ ጸሊምን ጸዕዳን ሕብሪ ከም ዝቐየራ ብዙሓት ይዛረቡ ኢዮም።

ጋዜጣታትኩን? ብወድብ እትሕተም ኣንቲ ወይን ብክልል መንግስቲ እትሕተም መቻልሕ ትግራይን ጥራሕ እየን ዘለዎ። እታ ኣንቲ ኣብ እዲስ ኣበባ እያ እትዳሎ ካብ መቐቆል እቲ ቋንቋ ዝተነቐለ ኣቀማምጣ እዩ ዘለዎ። እታ ኣንቲ ድማ እግረኛ እዩ እትመስል። እንታይ ንምባል'ዩ? ክልቲኣን ንልምዓት ቋንቋ ትግርኛ እዩይ ዝብሃል ግደ ዘለወን ኣይኮናን ተነብብቲ ምቁራትን እንተ-ዝኾና ብድሕሪኣን ዝተኣወጃ እኒ ጋዜጣ ኢፍቲን ኣይምሓለፈኣንን። ንምቐቕላል ማዕኸናት መራኽቢ ኣብ ልምዓት ሓደ ቋንቋ ዓቢ ግደ' ዩ ዘለወን። ይኸን ድኣምበር ነዘ ግደ እዙይ ዝገወታ ማዕኸናት መራኽቢ ገና የብልናን።

ኣብ ግብፂ ዝሕተም ኣል ኣሕራም ዝበሃል ጋዜጣ ኔሩ። ኣል ኣሕራም ሎሚ'ውን ኣሎ። ዋና ቀጻኒ እቲ ጋዜጣ ኣብ እዋን ፕረዚደንታት ጀማል ዓብደልናሰርን ኣንዋር ሳዳትን ሃይካል ዝተበሃለ ስሙይ ጋዜጠኛ ኔሩ። ሃይክል ኣብኡ እንተ-ለእውን ውሩይ ደራሲ ኔሩ።

ኣብ ሃገርና እንተ-ረኣና'ውን እቲ ወሩይ ደራሲ በኣሉ ግርማ ዋና ቀጻኒ ኣዲስ ዘመን እዩ ኔሩ። ካብ ዙይን ካብቲይን እንምሃሮ ክህሉ እዩ።

ብዛዕባ እተን ጋዜጣታት ኣድሂቡ፡ ኣብቲ ኣብ 1999 ዓ.ም.ሓ ዝተካየደ ዋዕላ፡ ከምዚ ዝብል፡ጽሑፍ ሰፊሩ ኔሩ'ዩ።

ኣብ ኤርትራ ዘሎ ሃዋሁ ህላዌ ቋንቋ ትግርኛን ዕቤቱን ዝሓሸን ዝበለጸን ምዃኑ እምነቶ ብዙሓት ኢዩ። እዚ ንባዕሉ ብመጽናዕቲ ተዝውሰን ግርም ኔሩ።

እተን ዘለዎ ጋዜጣታት ኩነ መጽሔታት፡ ኣብ ሰዋሰው፡ኣብ ኣጠቓቕማ ቃላት፡ ስርዓተ ነጥብን ዝጋንን ጉድለታት ኣለወን ክትብል ዘጸግም ኢዩ። ካብ ግዜ ናብ ግዜ ዕቤት ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ምውሓስን ምስፍፋሕን ጽቡቕ ግደ ይገብራ ምህላወን ኣይትስሕቶን ኢካ።

ኣብ ሬድዮ ጣብያን ኣብ ቴሌቪዥንን ተመሳሳሊ ዝምስገኑ ዕማማት ከም ዝዕመሙ እምነት ብዙሓት ኢዩ።

ኣብቶም ዝሕተሙ ዘለዉ መጽሓፍቲ፡ ግዙፍ ለውጢ ምህላዉ፡ እቶም እናሻዕ ዝሕተሙ ዘለዉ መጽሓፍቲ፡ ዓይነቶምን ቐጽሮምን ካብ

ግዜ ናብ ግዜ ይብርኽ ከምዘሎ ብብዙሓት ዝዝረቡሉ ምዃኑ ትዕዘቦ ኢዩ። እቲ ዘጋጥም ዘሎ ብድሆታትን ሕጽረታትን ዘጽንዕዎ ኣካላት ሓደ መዓልቲ ናብ ሕዝቢ ክዝርግጹዎ ተስፋ ንገብር። ግን ከምዚ ኩነ ኣብ መስርሕ ዕቤት ዘሎ ቋንቋ ሕጽረታትን ዕንቑፋታትን ክህሉ ንቡር ኢዩ። ብመንጽር ግን ዝሓሸ ኢዩ ዝብል እምነቶ ብዙሓት ኢዩ። ኣብቲ ዋዕላ ብዛዕባ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ኤርትራ ዘስፈሮ ከምዚ ዝብል ኢዩ።

ረ. ትግርኛ ኣብ ኤርትራ

ኣብ ትግራይ ልዕሊ 4 ሚልዮን ኣብ ኤርትራ ድማ ልዕሊ 2.5 ሚልዮን ተዛረብቲ ዘለዉዎ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ኤርትራ' ውን ካብ ብረታዊ ቃልሲ ጀሚሩ ክሳብ ሎሚ ቋንቋ ምምሕዳርን ትምህርቲን ኾይኑ ይሰርሕ ይርከብ። ብሬድዮን ቴሌቪዥንን ብጋዜጣን መፅሂትን ብስነ ፅሑፍን ኪነትን ዝተስነዩ ምንቕስቓሳት ይገብሩ እዮም።

ብመንግስቲ ጥራይ ዘይኮነስ ውልቀ ተዛረብቲ ቋንቋ ትግርኛ ካብ ዘለዎም ተገዳስነት ዝለዓል ዝተወሰኑ ጻዕሪታት ይግበሩ እዮም። ንኣብነት መዝገብ-ቃላት ፈረንሳይኛ - ትግርኛ ትግርኛ- ፈረንሳይኛ ኣብ ወፃኢ ብዝርከቡ ኤርትራውያን ተዛረብቲ ትግርኛ ተዳልዩ ኣሎ። ትግርኛ-ዓረብኛ እንግሊዝኛ ዝብል ዓብይ መዝገብ ቃላት'ውን ኣብ ወፃኢ ብሃገራዊ ፍቕሪ

ዘለዎም ኤርትራውያን ኾይኑ ብሽም ህግሓኤ ክሕተም ተጌሩ ኣሎ። መዕናዕቲታት ቋንቋ ትግርኛ ኣመልኪቱ እቲ ኣብ መቐለ ብ 1988 ዓ.ም ዝተኻየደ ኣብ መንገዱ ክልትኢን ሃገራት ጐንጊ ድሕሪ ምትካሉ ንሶም ሓደ ክልተ ግዘ ዋዕላታት ከምዘካየዱ ኢና እንሰምዕ።

ኣማዕዲኻ እንትርእ ትግርኛ ኣብ ኤርትራ ብመንግስቲ ዘይኮነስ ብወልቀ ተዛረብቲ እቲ ቋንቋ ዝሓሸ ምንቅስቓስ ኣሎ። እዙይ ክንትብሃል ግን ኣብኡ'ውን እንተኾነ ካብ ደወታ ወጊኡ'ዩ ዝበሃል ኣይኮነን ትግርኛ ካብ ደወታ ወገኢ ዝኸወን እንተተኸኢሉ ካብ ተዛረብቲ እንተዘየለ ካብ ትርጉም ብሉጻት ዝበሃሉ መጻሕፍቲ ስነ-ጥበብ፣ ሳይንስን ቴክኖሎጂን፣ ታሪኽ፣ ቋንቋ እናተጻሕፉ ብኣማኢት ኣሻሓት ዝቐፀሩ መንበብተን ተጠቀምቲን እንትርእ እዩ። ካብኡ ሓሊፉ'ውን ኣብ ኤርትራ ይኹን ኣብ ኢትዮጵያ ነቲ ቋንቋ ዝድግፉ ትካላት ተጣይሾም ትርጉም ዘለዎ ስራሕ እንትሰርሑ እንትንርእ እዩ።

ትግርኛ መስተምህሪ ቀዳማይ ብርኪ ጥራሕ ዘይኮነስ ናብ ካልኣይ ብርኪ ካብኡ ሓሊፉ ብዩኒቨርሲቲ ደረጃ መስተምህሪ ዝኾነሉ ቡቲ ቋንቋ ቀዳማይ፣ ካልኣይ፣ ሳልሳይ ዴግሪ (ፒኤችዲ) ዘለዎም ሰባት ብኣግብዕቲ ዝቐፀሩ ዘይኮነስ ገሊኦም ብኣማኢት ገሊኦም ድማ ብኣሻሓት ዝህልዉሉ ኹነታት እንትንርእ እዩ። ትግርኛ ካብ ደወታ ወገኢ ዝኸወን ኣብ ሓደ ዓመት ካብ 100 ዘይወሑዱ መጻሕፍቲን መዕናዕታትን ዝሕተምሉ፣ ካብ 10 ዘይወሑዱ ጋዜጣታት ዝሕተሙሉ (ብስሩዕ)፣ካብ 5 ዘይወሑዱ ዝዓበዩ እቶቶም ካብ ውፅኢት ሕትመት ዝኾነ ኣብያተ ሕትመት ኣብ መቐለን ካልኣት መረበት ቋንቋ ትግርኛን ዝህልዉሉ ኹነታት እንትርእዮ። ብምጥቕላል ተዛረብቲ ቋንቋ ትግርኛ ዓርሰ እምነት ኣሕዲሮም ብቋንቋኡም ዝዛረቡሉ ብርኪ እኳ እንተተበዕሐ ካብዚ ሓሊፉ ንቋንቋኡም ተሓላቑቲ ኾይኖም ብዲሞክራሲያዊ ብሂርተኝነት ተላዓዒሎም ንወለዶ ዝኸወን ስራሕ ዝገድፍሉ ባይታ ኣብ ኤርትራ ይኹን ኣብ ትግራይ ገና ኣይተፈጠረን። ጦረኛ መንግስቲ ኤርትራ ዝዓፀዎ በሪ ተገዲዶ ምክፋቲ ዘይተርፍ እዩ። ሓይሊታት ልምዓትን ሰላምን ክልቲኡ ህዝቢታት ነታ ሓንቲ ቋንቋ ሓቢሮም ክልምዑ ክደጋገፍ'ውን ይግባእ።

ኣብ' ዚ እዋን'ዚ ግን ምድግጋፍ ከይህሊ ጦረኛ መንግስቲ ኤርትራ ብማዕደ ቡላ ሃርሃርዎን ጠጠዉ ኣቢሉዎን ይርከብ። በዚ ምክንያት' ውን ቋንቋ ትግርኛ ብምድግጋፍ ከይለምዐ ዝስተ ማይ ከሊኡዎ፣ ዝንሰነስ ድኹዲ ዓገቲዎ ይርከብ።

ካብዚ ኣብቲ ኣብ 1999 ዓ.ም.ሓ ዝተገብረ ዋዕላ ቋንቋታት፡ብዛዕባ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ኤርትራ ዘለዎ ኩነታት ብመቓን እቲ ግዜ ዝሰፈረ ኢዩ።ኣብ ኢትዮጵያን ኣብ ኤርትራን ዘሎ፡ኩነታት ኣይ-ሰላም፣ ኣይ-ኩናት ሃዋሁ፡ንዕቤት ቋንቋ ኣሉታዊ ሳዕቤን ከም ዘለዎ ርዱእ ኢዩ።ሰላም መገዲ ዕቤትን ምዕባለን ከም ምዃኑ መጠን ቋንቋ ንክዓብይን ክጥጥዕን ሰላም መዳርግቲ ኣልቦ ምዃኑ ርግጽ ኢዩ። ኸቡራትን ክቡራንን፡ኣብ ዝቐጽል ስጋብ ንራኩብ፡ሰናይ ቐን!